

VERKENNING

Wie overwint...

H.R. van de Kamp

De meesten van u, lezers, dragen twee namen. U hebt een doopnaam die klonk toen u de eerste keer de kerk in kwam. U hebt in het dagelijks leven een roepnaam. In het boek Openbaring krijgt u een derde naam erbij. In alle zeven boodschappen van Openbaring 2-3 lezen we de belofte: wie overwint, die zal..., en dan volgt er in telkens wisselende bewoordingen een belofte.

Wie overwint: in het Grieks van de grondtekst staat daar *nikoon*. Een naam die wij kennen als Nico, Niek, Nicolien en Nicolet. Deze naam kent Christus in dit boek Openbaring toe aan elk gelovig kind van God, dat trouw de strijd van het geloof strijdt. Deze naam is een sleutelwoord in dit bijbelboek. Nikè is de godin van de overwinning, een populaire godin in de zeven steden. De Romeinen noemden haar Victoria. Het rijtje roepnamen kunnen we dus nog uitbreiden met Victor, Victorine en Vincent. Nike is in onze sportwereld een bekende naam. Deze naam uit het slotwoord van alle zeven boodschappen typeert de gelovigen als taaie volhouders in de strijd met antichristelijke krachten. De associatie met de sportwereld is duidelijk. Ook die met de wereld van de oorlog.

Er is ook een duidelijke link met het gebruik in de Romeinse samenleving om een keizer of veldheer een triomftocht te laten houden. De winnaar is na een geleverde prestatie de sterkste gebleken. Hij krijgt een krans omgehangen. Er wordt een overwinningslied aangeheven en een overwinningsboodschap uitgegeven.

Nikolaïeten

Er is nog een achtergrond waartegen de naam *overwinnaar* opklinkt. Christus spreekt in de zeven boodschappen gemeenteleden aan die de leer van de Nikolaïeten volgen. Meteen in de eerste boodschap (die aan Efeze) hoort u de tegenstelling: het pleit voor u dat u de praktijken van de Nikolaïeten haat (2:6). Meteen daarop volgt de belofte: wie overwint, geef Ik te eten van de boom des levens... (2:7). Teksten werden in de Oudheid voorgelezen. In een voorgelezen tekst hoor je heel goed de woordspeling: *nikolaïtoon* (6) en *nikoon* (7). In enkele woorden hebt u daar de tegenstelling in beeld waar het om gaat: volg je de Nikolaïeten of ben je een Nico(lien)?

De naam Nikolaïeten komen we tegen in Openbaring 2:6 en daarna nog een keer in 2:15. Hun naam wordt in 2:6 vooral verbonden aan *werken*. Het gaat dus vooral om een levenspraktijk, een ethiek die als leer (2:15) wordt uitgedragen. Het is te verdedigen om de typering in 2:14 en 2:20 te betrekken bij de vraag wat de Nikolaïeten leerden. 2:15 legt immers een verbinding (op gelijke wijze) tussen de leer der Nikolaïeten en de leer van Bileam (2:14). Deze laatste wordt betrokken op het listig ten val brengen van de Israëlieten door afgodenoffers te eten en te hoeren.

Dezelfde woorden komen terug in de volgende boodschap, die aan de gemeente van Tyatira. Nu als typering van de leer van Izebel, die gemeenteleden verleidt met haar leer. De volgorde is omgekeerd (dat doet Johannes vaker om variatie aan te brengen), maar het zijn dezelfde woorden. Het een is de praktijk: afgodenoffers eten. Het ander is de typering: dat is hoeren, een trouwbreuk jegens God. Het lijkt er veel op dat de leer van de Nikolaïeten (2:6,15), de leer van Bileam (2:14) en de leer van Izebel (2:20) een en dezelfde leer is. Eten van aan afgoden geofferd vlees is toelaatbaar. Daarmee werd een praktijk van compromissen met de samenleving goedgekeurd. Meedoen met gildemaaltijden, optochten en rituelen met wierook,

eerbetoon aan de goddelijke keizer. De Nikolaïeten vonden het niet bezwaarlijk en gingen daarmee te ver in het sluiten van compromissen. De trouw aan de enige Heer die een christen heeft, komt in gevaar. Dat brengt Jezus over door deze leer te typeren met de oudtestamentische namen van Bileam (de grote verleider van Israël in de dagen van Mozes) en Izebel (de grote verleidster in de dagen van Elia). Met deze naam wil Hij de gemeenteleden een heilzame schok toedienen: bent u zover heen?

Het is opvallend dat juist op het punt van de werken de tegenstelling blijkt. Dat is meteen in de eerste brief, aan Efeze, duidelijk. Tegenover de werken der Nikolaïeten (2:6) staan de werken der gemeenteleden (2:2): inspanning, volharding, afwijzing van dwaalleraars. Zij krijgen de oproep te horen, hun eerste werken weer te doen (2:5). De strijd van de christenen, waarin ze tot volhouden worden aangespoord, speelt zich af op het terrein van het leven.

Verliezen én overwinnen

De term *overwinnaar* (Nico, Vincent) is een sleutelwoord in het boek Openbaring. Het komt uit het woordenboek van Christus. In hoofdstuk 3:21 klinkt de belofte dat de overwinnaar bij Christus op zijn troon komt te zitten. Ook Hij heeft overwonnen en is bij zijn Vader op zijn troon gezeten. De overwinning van Christus zet zich voort in die van zijn volgelingen. Zijn overwinning werkt zich uit in die van zijn aanhangers.

Christus het Lam heeft al overwonnen. Dat is de boodschap van hoofdstuk 5: het Lam staat als geslacht en is bevoegd de boekrol te nemen. Hij is de sterke Leeuw uit Juda en tegelijk het zwakke Lam dat Zich heeft laten slachten. Christus is ook de Ruiters op het witte paard (6:1-2). Hij gaat van de ene overwinning naar de andere.

Overwinnen komt ook voor in het woordenboek van de tegenspeler. Het beest uit de afgrond overwint de getuigen (11:7). Toch is dit een schijnoverwinning. God laat niet toe dat de zijnen definitief ondergaan. De slachtoffers lijken verliezers, maar zijn overwinnaars (12:11). Je kunt de rode draak aan, niet door eigen krachtsinspanning, maar door het bloed van het Lam. Door met Christus verbonden te zijn en op zijn offer een beroep te doen. Verliezers, toch overwinnaars. Dat is anders dan in de sport en de oorlog. Daar kunnen verliezers nooit tegelijk winnaars zijn. In de hogere krijgskunde van het christelijk geloof kan dat wel. Het is net zo merkwaardig als wat in hoofdstuk 5 wordt bericht: het Lam dat geslacht is, heeft overwonnen!

De naam *nikoon* loopt als een rode draad door dit bijbelboek (vergelijk ook 15:2 en 21:7) en bepaalt je bij de tegenstelling in dit bijbelboek: loop je in de stoet van Gods tegenstander of in de stoet van Christus, het Lam?

Andere gevaren

Naast de leer van de Nikolaïeten zijn er nog andere gevaren die de gemeentes bedreigen.

- a. Er is het gevaar van de kant van de synagoge, dat vooral in de boodschap aan Smyrna en Filadelfia wordt genoemd (2:9; 3:9). De joodse gemeenschappen waren in Klein-Azië invloedrijk. Dat maakte het voor de jonge christengemeenschappen moeilijk om een plek in de samenleving te krijgen.
- b. Er is het gevaar van valse apostelen (2:2). Zij moeten op de proef gesteld en ontmaskerd worden. Omdat zij van buiten de gemeente komen en in de gemeente proberen te infiltreren, lijkt me dat dit weer andere leraars zijn dan de Nikolaïeten die uit het midden van de gemeente zelf voortkomen.
- c. Er is het gevaar om de eerste liefde en de eerste werken op te geven (2:4-5), om lauw te worden (3:16). De toewijding die er was in de tijd van eerste overgave, is minder geworden.

Gespreksvragen:

1. Waar ziet u vandaag het gevaar van het nikolaïtisme opduiken? Op welke punten wordt van ons volhouden gevraagd?
2. Naast het aanspreken van hellenistisch gevormde hoorders met beelden uit de sport etc. is ook aanwijsbaar het aanspreken van hoorders die bij het Oude Testament zijn opgegroeid. Wijs in elke brief een oudtestamentisch motief aan.
3. Er bestaat een opvatting dat de zeven brieven zeven achtereenvolgende periodes van de kerkgeschiedenis aangeven. Hoe beoordeelt u deze opvatting?

Literatuur:

C. van der Waal, *Gij kustlanden. Een trektocht door de arbeidsterreinen van de apostelen Paulus en Johannes*, Goes 1974.

E.J. Hempenius, *Openbaring I. Bijbelstudie over Openbaring 1-11*, Barneveld 2001.

H.R. van de Kamp, *Openbaring. Profetie vanaf Patmos* (Commentaar op het Nieuwe Testament), Kampen 2000.